

Făuritori ai Unirii Basarabiei cu România.

Autor: col.(r), conf.univ. dr.Anatol Munteanu

Ion Pelivan – un lider politic și militar al Basarabiei (1876-1954)

Ion Pelivan s-a născut la 1 aprilie 1876 în satul Răzeni (pe atunci în județul Lăpușna), în familia lui Gheorghe Pelivan, cântăreț la biserica din sat, și a Eugeniei Titica. Încă din copilărie, Ion Pelivan era fascinat de vechea limbă română a textelor bisericești și de literatura orală transmisă din generație în generație.

După absolvirea școlii primare din satul natal, a fost trimis la școala de băieți din Chișinău, ulterior fiind înmatriculat la Seminarul Teologic. Aici a stabilit primele contacte cu personalități ce urmau să joace un rol important în evenimentele ce au determinat cursul istoriei Basarabiei pentru mai mult de un secol: Gh. Grosu (viitorul mitropolit Gurie), I.Andronic, N.Murea, Gh.Ghicu și V.Oatu.

În 1898, absolvind seminarul teologic, Ion Pelivan a obținut bursa zemstvei guberniale și a plecat la Dorpat (actualul Tartu, în Estonia) – un vechi centru universitar, cu o atmosferă intelectuală efervescentă, unde se înscrie la facultatea de Drept. Aici își făcuse anterior studiile renumitul basarabean L.A.Casso, profesor universitar la Moscova și fost ministru de instrucție publică al Imperiului Țarist. I.Pelivan i-a convins și pe vechii lui prieteni de la Seminarul Teologic din Chișinău să vină în același oraș, unde existau posibilități reale de formare a unui mediu intelectual, o ridicare la un alt nivel a cercurilor naționale din Basarabia acelor timpuri.

Alături de vechii săi prieteni (V.Oatu, Gh.Ghicu, V.Manu etc.), Ion Pelivan a constituit *Pământenia basarabeană*, o societate studențească cu program politic, național și academic. În cadrul societății, existau două curente de bază, *curentul național* se pronunța pentru introducerea limbii române în școală, biserică, administrație și justiție, precum și pentru autonomia administrativă a Basarabiei, în timp ce *curentul social revoluționar* urmărea înlăturarea regimului autoritar țarist și trecerea la un socialism democratic.

Scopul tuturor era dezvoltarea conștiinței naționale, în interesul pentru istoria, cultura și literatura românească. Membrii societății întemeiază în incinta Universității o bogată bibliotecă de carte românească. Pe adresa *Pământeniei* soseau

din Țară ziare, reviste, cărți. Biblioteca dispunea de cunoscutele publicații ale vremii: "Albina", "Adevărul", "Universul"; de lucrările științifice ale reputaților istorici N.Iorga, A.D.Xenopol, Gr.Tocilescu; de operele clasicii V.Alexandri, M.Eminescu, I.Creangă, A.Vlăhuță ș.a..

Era o activitate pe care țarismul nu o putea tolera, așa că membrii organizației au fost arestați și întemnițați, inițial la Dorpat, apoi la Wenden (1902-1903). I.Pelivan a fost eliberat inițial, pentru susținerea tezei de licență (dar sub supraegherea poliției), ulterior, în 1904, fiind exilat pe un termen de 3 ani în nordul Rusiei la Viatka, regiunea Arhanghelsk.

Colaborează cu naționaliștii C.Stere, Em.Gavriliță, scrie articole în limba română, face propagandă.

Organele de resort au decis, totuși, să scape de acest intelectual indezirabil și l-au trimis pe frontul din Manciuria, ca soldat. Cu ajutorul unui ofițer, doctor, din cauza unei boli a fost demobilizat și trimis în orașul Kazan, unde a ocupat funcția de grefier la tribunal. În 1905, obține posibilitatea de a se întoarce în Basarabia.

S-a stabilit la Chișinău, unde a organizat prima grupare cu caracter național revoluționar din Basarabia, alături de vechii săi colegi de la Seminarul Teologic și de la Dorpat. Editează și primul ziar în limba română de pe aceste meleaguri, *Basarabia* (1906-1907). Închiderea ziarului și riscurile asumate l-a forțat să se retragă din Chișinău, în iunie 1907, fiind numit locțiitor de judecător în orașul Bălți.

La Bălți, Ion Pelivan, a fondat o organizație de intelectuali, din care făceau parte profesori de școală, avocați și diferiți funcționari. Ulterior, ei promovau limba română iar la biblioteca publică din oraș au fondat un departament de carte românească.

Fiind ales în calitate de membru în Consiliul școlar bisericesc județean și președinte al comisiei de examinare, I. Pelivan a obținut o nouă platformă de promovare a limbii române. Dar autoritățile țariste au reacționat prompt: P.Fola a fost eliminat din învățământ, iar Ion Pelivan – forțat să demisioneze din magistratură. Motivul care a iritat cel mai mult autoritățile țariste exprimă pe deplin caracterul plin de curaj al acestui naționalist basarabean, când la 16 mai 1912, autoritățile țariste serbau centenarul anexării Basarabiei, I. Pelivan a refuzat să participe la vreo manifestare (deși funcția sa publică îl impunea), îmbrăcându-se în mod demonstrativ în doliu și plimbându-se pe stradă, de unul singur, cu o panglică tricoloră.

Alungat din funcția de judecător în urma acestor acțiuni, s-a înscris într-un barou de avocați și și-a continuat activitatea revoluționară. Deși era urmărit de agenții poliției rusești, a călătorit în repetate rânduri peste Prut, vizitându-l inclusiv pe Nicolae Iorga. Aducea din aceste călătorii cărți românești pentru intelectualii moldoveni din oraș.

În 1916, în timpul primului război mondial, I.Pelivan, deja mobilizat, a fost trimis pe frontul românesc, dar mai mult se ocupa de propaganda națională decât de armată și război, care erau străine românilor de pe ambele maluri ale Prutului. Profitând de tulburările de pe front și de revoluția rusă, în 1917 a plecat la Chișinău pentru a participa la mișcarea de deșteptare națională. Colaborează cu Comitetele Ostășești Moldovenești din Odesa, Iași, Chișinău.

În 1917, participă la fondarea Partidului Național Moldovenesc. Blocul Moldovenesc l-a înaintat la postul de președinte al Sfatului Țării, dar maturitatea lui politică l-a făcut să cedeze acest post lui Ion Inculeț, care era agreat de minoritățile naționale.

Publicistul Gheorghe Tofan a scris despre Ion Pelivan următoarele detalii elocvente la ședința Sfatului Țării din 27 noiembrie 1917: *”Dl Pelivan e un bărbat bine făcut, în floarea vârstei, fiu de răzeș răsărit din pământul binecuvântat al Basarabiei, față liniștită, duioșie în glas, zâmbet dulce în privire. Vorbește cu glas lin, într-o românească literară. Adânc cunoscător al trecutului șării, el face o sumară reprivire istorică, insistând îndeosebi asupra nenorocirilor prin care a trecut nemul său din Basarabia în veacul din urmă. Cuvântarea temeinică și călduroasă a fost aplaudată neîntrerupt...”* (Sărbătoarea Basarabiei.- Chișinău, 1917).

A fost ales delegat în Sfatul Țării din partea Conresului Militarilor Moldoveni ce și-a ținut lucrările la Chișinău 22-27 octombrie 1917 și a aderat la Blocul Moldovenesc.

Într-un moment foarte critic și responsabil pentru Basarabia, deputatul Ion Pelivan ca un soldat al neamului manifestă un curaj și un eroism deosebit, îndeplinind una dintre deciziile, cu care a fost însărcinat, de a aduce Armata română, pentru restabilirea ordinii și luptei cu structurile militare bolșevice.

Vă prezentăm un episod din memoriile lui, povestite în 6 ianuarie 1918: *”La colțul străzilor Gogol cu Reni mă întâlneam cu Ion Valuță și Ion Buzdugan, care au insistat să mă ascund imediat, ori să fac tot posibilul să plec din Chișinău, fiindcă am fost condamnat la moarte. Ne-am dus atunci la Dl N.Suruceanu, unde, împreună cu prietenii mei (...) am alcătuit un plan cum să ieșim din oraș. Căci începuseră să apară iarăși indivizi suspecti, care întrebau mereu și cu insistență pe dl. Suruceanu, că cine mai locuiește în casă.*

Timpurile fiind foarte tulburi, nu știam care vom scăpa cu viață. La ora 8, toți patru, formând o cvasipatrulă bolșevică, am ieșit cu puștile la umăr, îmbrăcați în uniformă muscălească în strada Sadovaia; de aici, în pas militar, câte doi, am luat drumul spre șoseaua Hâncești.

Am părăsit această șosea chiar de la începutul ei, ca să nu întâlnim la bariera orașului străjeri bolșevici, care făceau pază, nelăsând pe nimeni nici să intre și nici să iasă din oraș fără un permis de la ”FRONT-OTDEL”.

Am luat drumul spre Mânăstirea Suruceni, prin livezi și grădini. Era o noapte luminoasă, frumoasă și caldă ca de primăvară. Luna plină ne mărea pericolul, fiindcă puteam fi ușor recunoscuți (...). Am fost surprinși de o droaie de câini, care s-au năpustit asupra noastră. Lătratul lor a atras atenția santinelor bolșevice, care au început a trage focuri de pușcă asupra noastră. Gloanțele șuierau peste capetelor noastre. A fost un moment greu de trecut. Am scăpat numai aruncându-ne într-o râpă de spini și porumbrele. Când au încetat împușcăturile, ne-am reîntors, luând alt drum, călăuzindu-ne după stele și crestele dealurilor. (...)

După o zi de călătorie, ocolind drumul mare și șoseaua de teama bolșevicilor, am ajuns la Leova, la 9 seara. Acolo ne-am prezentat comandantului garnizoanei, colonel Macovei, care la început, nerecunoscându-ne și văzându-ne în uniformă rusească, ne-a primit cu mare bănuială. Spunându-i lămurit că trebuie cât mai curând să ajungem la Iași, având o misiune urgentă, orice întârziere ne-ar fi cauzat mult rău, pentru care va fi răspunzător personal.

Scopul venirii mele la Iași era ca să grăbesc trimiterea Armatei române în Basarabia, în general la Chișinău, unde orice zi de întârziere putea provoca pierderi ireparabile. Chiar pe la sfârșitul lui decembrie plecase de la Chișinău la Iași dl. Iancovici, care neoficial era atașat de către Guvernul român, pe lângă mine, cu însărcinarea de a grăbi trimiterea Armatei române la Chișinău.

Deși, după trei zile de la placare, dl. Iancovici îmi trimisese prin colonelul francez d' Albiol următoarele rânduri convenționale: "Tata este sănătos și peste 3-4 zile va sosi.". Dar aceste zile trecuseră și armata nu sosea. Batalionul de ardeleni trimis sub comanda generalului rus Kantzerof era insuficient pentru a putea ține piept bandelor bolșevice, care din zi în zi deveneau tot mai îndrăznețe.

În Iași a trebuit să stăm până în 12 ianuarie 1918, când s-a primit vestea că Armata română este în apropiere de Chișinău".

Revenit în Basarabia, și-a reluat activitatea în cadrul Sfatului Țării, a fost membru în comisiile de Declarații și Statute, Administrativă, de Regulamente.

La 27 martie 1918 a votat Unirea Basarabiei cu România.

*Ion Pelivan a participat la Conferințele de pace de la Paris (1919-1920) și Geneva (1922), unde a susținut cauza Basarabiei. La Paris a editat ziarul *La Basarabie* și o serie de broșuri în care a argumentat dreptul României asupra Basarabiei. *La chronologie de la Bessarabie, L'Etat economique de la Besarabie, L'Union de la Bessarabie sous le regime russe.**

După ce situația în teritoriul Basarabean s-a stabilizat, continua să activeze cu același entuziasm și dăruire. A deținut în repetate rânduri funcția de deputat al României Mari. Între anii 1919-1920 a deținut funcția de ministru al justiției în Guvernul lui Alexandru Vaida-Voievod. În 1923 a intrat în Partidul Național Țărănesc Român. Între anii 1927-1935, s-a aflat în conducerea filialei din

Basarabia, a promovat Asociația de cultură "Astra", activând și în funcția de director al revistei *Viața Basarabiei*.

O susținere deosebită pe parcursul vieții și activității sale extrem de pline și productive i-a fost oferită de soția sa, Maria, descendentă din cunoscuta familie Gogu. Olteancă de origine, și-a făcut studiile de arte frumoase la Munhen, Germania. Cunoștea foarte bine franceza și germana, făcând traduceri și din autori clasici. Activa în domeniul social și umanitar, fiind președinta "Asistenței publice pentru copii din orașul Chișinău" și situându-se în fruntea Crucii Roșii din Basarabia. Una dintre pasiunile ei era colecționarea de tablouri și icoane vechi românești, care erau completate de celebra colecție de documente vechi a soțului. Biblioteca familiei era imensă, umplând o cameră de 40 metri pătrați.

Dar perioada de calm s-a încheiat, pentru familia Pelivan, la 28 iunie 1940. Soțul Nadiei, fiica adoptivă a lui Ion și Mariei Pelivan, era ofițer la biroul de informații al unei divizii și primise date secrete privind concentrarea de armate sovietice la Nistru. Avertizat de ginerele său, I.Pelivan, care se afla pe atunci la Chișinău, a avut timp să se refugieze la Iași, luând cu el doar cât bagaj încăpea într-o valiză. În 1941, când a revenit la Chișinău, împreună cu soția, și-au găsit casa devastată, biblioteca și colecțiile de artă dispărute.

În 1944, familia Pelivan a reușit din nou să se refugieze în România, stabilindu-se la București. Pe parcursul următorilor ani a fost mereu monitorizat de serviciile securității românești și sovietice.

În 1950, în noaptea de 4 mai, la vârsta de 74 de ani, I.Pelivan a fost arestat de securitatea română, operațiune pusă la cale de KGB-ul sovietic (aceștea aveau ordinul lui Stalin "...să-i omoare, unde ar fi, pe toți foștii membri ai Sfaturii Țării".)

L-au trimis la închisoarea din Sighet. Nu a mai fost văzut de atunci de nimeni dintre membrii familiei.

Nadia Perju Mardare, fiica lui adoptivă, mărturisește că *"...profesorul facultății de teologie din Chișinău C.Tomescu, unul dintre puținii supraviețuitori ai închisorii din Sighet, a venit în 1962 la Maria Pelivan și i-a spus că la Sighet a stat într-o cameră cu Ion Pelivan. I-a povestit despre martirajul acestuia. Din cauza batjocurii temnicerilor, frigului și umezelii din închisoare, Ion Pelivan se îmbolnăvise grav, avea dureri reumatice feroce. Ajutor medical nu primea. Temnicerii-bestii îl jigneau, îl scuipau, îi trăgeau palme, ceea ce îi provoca o suferință morală mai mare decât cea fizică. Din cauza alimentației proaste suferea de subnutriție. S-a stins din viață la 24 ianuarie 1954, de Ziua Unirii Principatelor, adică a fost omorât prin chinuri și umilință. La 25 ianuarie a fost scos noaptea și aruncat într-o groapă din cimitirul închisorii."*

G.N.Viforeanu, în memoriile sale, publicate în 1997 la București scrie despre Ion Pelivan, ca a fost luptător pentru Basarabia și pentru Unire, nu a mai făcut politică în România după 1940, *"decât acea de iubire de țară"*. A lăsat posterității

numeroase lucrări literare și publicistice, a colaborat cu ziarele și revistele basarabene, românești și franceze

A fost decorat cu numeroase ordine și medalii din România și străinătate, neluate în seamă de autoritățile românești.

Nimicirea intelectualității basarabene și românești a constituit una dintre sarcinile principale ale ocupantului sovietic și comunismului românesc.

Bibliografie

- 1.Iorga Nicolae. Un sol al Basarabiei. Viața Basarabiei.-1936,-nr.7-8;
- 2.Halippa, Pan, Ion Pelivan: Viața și activitatea. Conferința dlui Pan Halippa rostită în sala istorică al fostului Palat al Sfatului Țării, la sărbătoarea jubileului dlui Ion Pelivan//Viața Basarabiei,- 1936;
- 3.Arhivele Basarabiei,-1938,-nr.1-4, anul X. Lămurirea unei mistificări istorice.
- 4.Colesnic, Iurie, Generația Unirii, Chișinău, p.276, 2016.